

مقایسه عملکردهای اجرایی - شناختی و علائم هیجانی بین بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون و افراد گروه شاهد

پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۰۵

دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۰۶

کیمرث خضریان^۱، زهرا زنجانی^{۲*}، مراد رسولی آزاد^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، ایران ۲. استادیار، گروه روانشناسی بالینی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، ایران ۳. استادیار گروه روانشناسی بالینی، دانشگاه راپارین، منطقه کردستان، عراق

چکیده

مقدمه و هدف: عملکرد اجرایی به عنوان ظرفیت مغز انسان در نظر گرفته می شود و شامل ظرفیت سازماندهی، انعطاف پذیری شناختی، برنامه ریزی، حل مسئله و غیره است. مصرف طولانی مدت مواد افیونی (مخدرها) مانند هروئین و متادون با طیف وسیعی از نقص های شناختی همراه است. هدف پژوهش حاضر مقایسه عملکردهای اجرایی- شناختی و علائم هیجانی افراد تحت درمان نگهدارنده با متادون و افراد گروه شاهد بود.

روش کار: پژوهش حاضر از نوع مقطعی است. نمونه پژوهش شامل دو گروه ۴۰ نفره از افراد تحت درمان نگهدارنده با متادون و گروه شاهد بود که به شیوه هدفمند انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل آزمون دسته بندی کارت ویسکانسین و مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس ۴۲ سوالی و آزمون برج لندن بود. تحلیل داده ها به وسیله نرم افزار SPSS نسخه ۲۲ و آزمون t مستقل انجام شد.

یافته ها: نتایج نشان داد که افراد تحت درمان با متادون نسبت به افراد گروه شاهد در متغیرهای انعطاف پذیری شناختی و برنامه ریزی به طور معناداری عملکرد کمتری داشتند ($p < 0/001$). همچنین نتایج حاصل از مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس نشان داد که افراد تحت درمان با متادون نسبت به افراد گروه شاهد، علائم افسردگی ($p < 0/001$)، اضطراب ($p < 0/01$) و استرس ($p < 0/05$) بیشتری را بصورت معنادار تجربه می کنند.

نتیجه گیری: افراد تحت درمان نگهدارنده با متادون از لحاظ عملکردهای اجرایی، نسبت به افراد گروه شاهد عملکرد ضعیفتری دارند، همچنین بیماران تحت درمان با متادون علائم هیجانی بیشتری را تجربه می کنند. لذا ضعف این عملکردها، در درمان این افراد باید مورد توجه قرار گیرند.

کلیدواژه ها: عملکردهای اجرایی، علائم هیجانی، درمان نگهدارنده با متادون، اعتیاد

*نویسنده مسئول: استادیار، گروه روانشناسی بالینی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، ایران

نمابر: ۰۳۱۵۵۵۴۱۱۱۲

تلفن: ۰۹۱۷۶۶۴۰۷۲۴

ایمیل: z-zanjani2005@yahoo.com

مقدمه

سوء مصرف مواد یک مشکل اساسی در سلامت عمومی است که میلیون‌ها نفر را در سراسر جهان تحت تأثیر خود قرار داده و هزینه‌های سنگین مالی و اجتماعی را بر جوامع و خانواده‌ها تحمیل کرده است (۱). اعتیاد یک ناهنجاری روانی اجتماعی است که از مصرف غیرطبیعی و غیرمجاز برخی مواد مانند الکل، تریاک و شیش ناشی شده و باعث وابستگی روانی یا فیزیولوژی فرد وابسته به مصرف مواد می‌شود. این وابستگی در عملکرد جسمی، روانی و اجتماعی فرد مصرف‌کننده اثرات مضر بر جای می‌گذارد و در موارد شدید حتی زندگی فردی و اجتماعی وی را به صورت جدی تهدید می‌کند (۲).

در ایران معمول‌ترین مواد مصرفی، مواد افیونی و شبه افیونی می‌باشد. در یک مطالعه زمینه‌یابی ملی شیوع اختلالات مصرف مواد غیرمجاز ۲/۱٪ طبق ملاک‌های DSM-IV^۱ گزارش شد که بیانگر ۱/۲٪ میلیون مصرف‌کننده مواد در ایران است (۳). در تحقیقات به‌دست آمده، روزانه ۵۰۰ نفر از جوانان کشور به اختلال وابستگی به مواد مبتلا می‌شوند، جمعیت وابستگان به مواد هر ۱۰ سال دو برابر می‌شود و سن شروع اعتیاد در کشور به‌طور متوسط به زیر ۱۵ سال رسیده‌است، از طرفی درصد بالایی از کسانی که موفق به ترک اعتیاد می‌شوند بعد از مدتی مجدداً گرفتار شده و خسارت فزاینده‌ای را به امکانات جامعه وارد می‌کنند (۴).

متخصصان حوزه اعتیاد از روش‌های درمانی مختلفی مانند دارودرمانی (متادون، بوپروپرفین و غیره) و روان‌درمانی استفاده می‌کنند. مهم‌ترین درمان دارویی مشخص شده برای افرادی که مصرف هروئین و مواد افیونی داشته‌اند، درمان نگهدارنده با متادون^۲ است که یکی از گسترده‌ترین درمان‌های وابسته به مواد مخدر است. مصرف روزانه متادون خوراکی، نشانه‌های ناشی از ترک را مهار می‌کند، باعث کاهش توانایی عود با مسدود کردن سرخوشی ناشی از هروئین می‌شود و نتایج سلامت عمومی را بهبود می‌بخشد (۵).

مدارک و شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد مصرف طولانی‌مدت مواد افیونی (مخدرها) مانند هروئین و متادون با طیف وسیعی از نقص‌های شناختی همراه است، اختلال در توجه و عملکردهای حافظه و سطوح بالای شناخت مثل کارکردهای

اجرائی و تصمیم‌گیری برای مصرف‌کنندگان هروئین گزارش شده‌است (۶). عملکرد اجرایی به‌عنوان ظرفیت مغز انسان در نظر گرفته می‌شود و شامل ظرفیت سازماندهی، خودتنظیمی، ادراک، افکار، هیجان‌ها، انعطاف‌پذیری شناختی، برنامه‌ریزی و حل مسئله است. تأثیرات عملکرد اجرایی می‌تواند به قدری زیاد باشد که ما آن را به‌عنوان یکی از پایه‌های تمام اختلالات موجود در DSM قلمداد می‌کنیم (۷). عملکردهای شناختی-اجرائی^۳ (ECF) با توانایی نظارت و تغییر رفتار ارتباط دارند. عملکردهای شناختی و اجرایی به افراد کمک می‌کنند تا در فعالیت‌های معطوف به هدف، شرکت کنند و شامل رفتارهای مهمی مانند برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، حل مسئله، تصمیم‌گیری، نوآوری و خودتنظیمی رفتاری، حافظه فعال و انگیزش می‌شود که با مدارهای پیچیده قشری لوب فرونتال و سایر نقاط مغزی ارتباط دارد (۸).

عملکردهای اجرایی ارتباط زیادی با عملکرد روانشناختی در حوزه‌هایی مانند عملکرد شغلی، روابط با اعضای خانواده و رضایت از زندگی دارد (۹، ۱۰). در یک مطالعه هم‌تاسازی شده Darke و همکاران نشان دادند که افراد تحت درمان با متادون به‌صورت معناداری در حوزه‌های عصب‌روانشناختی مانند پردازش اطلاعات، توجه، حافظه دیداری کوتاه‌مدت، حافظه دیداری به تأخیرافتاده، حل مسئله و حافظه کلامی بلند مدت نسبت به گروه کنترل عملکردهای پایین‌تری داشتند (۱۱). همچنین تکانشگری بالا در هنگام حل مسئله و خطاهایی در هنگام تکمیل تکلیف‌هایی که نیاز به کنترل پاسخ (کنترل تکانشگری) دارند نیز در افراد مصرف‌کننده مواد دیده شده‌است (۱۲).

نتایج مطالعه دیگری نشان داد که بیماران تحت درمان با متادون در مواردی مانند تسلط کلامی^۴، عملکردهای اجرایی و حافظه فعال نسبت به گروه کنترل، عملکردی پایین‌تر دارند (۱۳). تحقیقات عصب‌روانشناختی^۵ نیز اظهار می‌کنند که افراد تحت درمان با متادون در حوزه توجه، حافظه و پردازش اطلاعات مشکل دارند (۱۴). این تحقیقات علائم هیجانی این افراد را هنگام اجرای آزمون در نظر نگرفته‌اند، در حالی که این علائم با عملکردهای اجرایی رابطه مستقیم دارند. با توجه به این امر مهم، به نظر می‌رسد که نیاز به تحقیقاتی باشد که

³ Executive cognitive function

⁴ Verbal fluency

⁵ Neuropsychological

¹ Diagnostic and Statistical Manual of Mental disorders - IV

² Methadone maintenance therapy

مصاحبه‌ی بالینی ساختار یافته اختلالات محور I (SCID-I):

قبل از مرحله ارزیابی و برای رعایت معیارهای ورود و خروج و به منظور ارزیابی اختلالات مصرف مواد (شامل وابستگی و سوء مصرف مواد) از مصاحبه بالینی ساختاریافته راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (SCID-I) استفاده می‌شود (۱۵). SCID به طور گسترده برای تشخیص محور I بر اساس DSM-IV توسط متخصصان بالینی و آموزش دیده اجرا می‌شود. مطالعات نشان داده‌اند که SCID تشخیص‌های پایایی برای بیشتر اختلالات روان‌پزشکی ایجاد می‌کند (۱۶). این ابزار برای تشخیص اختلالات اخیر مصرف مواد و در طول عمر و همچنین برای تشخیص اختلالات همبود (اختلالات سایکوز مانند اسکیزوفرنی، اختلال هذیانی و غیره، همچنین اختلالات خلقی شایع افسردگی، اضطراب و وسواس فکری-عملی) وابستگی به مواد استفاده می‌شود. خصوصیات روانسنجی نسخه فارسی آن نیز در ایران توسط شریفی و همکاران بررسی شده است که نتیجه پایایی آزمون و آزمون مجدد برای اختلال افسردگی جهت تشخیص طول عمر ۰/۸۲، حمله اخیر ۰/۸۳، همچنین روایی آن از طریق ضریب k ۰/۴۹ مشخص گردید که نشان‌دهنده خصوصیات روانسنجی مناسب برای جمعیت ایرانی است (۱۷).

آزمون دسته‌بندی کارت ویسکانسین^۲ (WCST)

این آزمون، یکی از آزمون‌های مربوط به عملکرد اجرایی است که تفکر انتزاعی و توانایی تدوین راهبردهای حل مسئله در پاسخ به تغییر محرک یا تغییر وضعیت را ارزیابی می‌کند. همچنین این آزمون، یک آزمون نورو سایکولوژی می‌باشد که به کارکردهای مرتبط با لوب پیش‌پیشانی به خصوص انعطاف‌پذیری شناختی می‌پردازد. در این آزمون روند اجرای آن به شرکت‌کننده توضیح داده می‌شود؛ به این صورت که ابتدا ۴ کارت اصلی آزمون (شامل: یک مثلث قرمز، دو ستاره سبز، سه صلیب زرد و چهار دایره آبی) در بالای مانیتور به طور ثابت و تا پایان اجرای آزمون نمایش داده می‌شوند. تعداد ۶۴ کارت دیگر با ترتیب کاملاً تصادفی و یکی یکی در کنار صفحه نمایش داده می‌شود و آزمودنی باید بر حسب یکی از الگوهای رنگ، شکل و تعداد، کارت تصادفی را زیر چهار کارت اصلی قرار دهد. هنگامی که

علاوه بر عملکردهای شناختی و اجرایی نقش علائم هیجانی را نیز در نظر بگیرند. هدف این پژوهش، بررسی عملکردهای اجرایی و علائم هیجانی بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون و مقایسه آنها با افراد گروه شاهد است.

روش کار

برای انجام این پژوهش مقطعی، در سال ۱۳۹۷، از بین بیماران مراجعه‌کننده به کلینیک‌های ترک اعتیاد شهر کاشان ۴۰ نفر و همچنین ۴۰ نفر از افرادی که سابقه مصرف مواد مخدر را نداشتند، به عنوان گروه شاهد، با روش نمونه‌گیری هدفمند و پس از اخذ رضایت‌نامه کتبی، وارد مطالعه شدند. معیارهای ورود عبارت بودند از: رضایت مراجع تحت درمان با متادون حداقل به مدت سه ماه (برای گروه تحت درمان با متادون)، سن بین ۴۵-۱۸ سال، مرد باشند و تحصیلات دوره ابتدایی را گذرانده باشند. معیارهای خروج نیز عبارت بودند از: ابتلا به بیماری‌های اعصاب و روان، داشتن سابقه ضربه به سر که منجر به بیهوشی شده باشد، عدم توانایی کار با کامپیوتر.

تمام شرکت‌کنندگان در پژوهش، توسط تیم روانشناسی و روانپزشکی این مراکز با استفاده از مصاحبه بالینی ساختاریافته برای غربال اختلالات شایع روانپزشکی (اختلالات سایکوز مانند اسکیزوفرنی، اختلال هذیانی و غیره و همچنین اختلالات خلقی شایع افسردگی، اضطراب و وسواس فکری-عملی) مورد بررسی قرار گرفتند. پس از انتخاب نمونه‌ها، هر دو گروه به لحاظ سن، وضعیت تحصیلی، وضعیت تأهل، وضعیت شغل و جانی‌سازی مغزی (نیمکره مغزی غالب در افراد همتاسازی شدند. به علاوه برای بررسی همگنی متغیرهای اسمی در دو گروه تحت درمان با متادون و شاهد، آزمون لوین انجام شد. همچنین به هر یک از شرکت‌کنندگان اطمینان داده شد که در صورت عدم تمایل به ادامه شرکت در پژوهش، می‌توانند از مطالعه خارج شوند. ابزارهای مورد پژوهش شامل فرم مشخصات دموگرافیک، مصاحبه بالینی ساختاریافته محور-I، آزمون دسته‌بندی کارتهای ویسکانسین، آزمون برج لندن و مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس^۱ (DASS-42).

² Wisconsin card sorting test

¹ Depression Anxiety Stress Scale- 42

است: ۱) تعداد حرکات انجام شده به وسیله آزمودنی در هر یک از چهار بخش هر مرحله، ۲) زمان برنامه ریزی که عبارت است از فاصله زمانی بین ارائه تکلیف روی صفحه و لمس اولین حلقه به وسیله آزمودنی و ۳) زمان تفکر بعدی یا زمان اجرای آزمون که عبارت است از فاصله زمانی بین لمس اولین حلقه و اتمام تکلیف. برنامه ریزی و زمان تفکر بعدی نیز در هر یک از چهار بخش هر مرحله گزارش و در نهایت میانگین تعداد حرکات، میانگین زمان برنامه ریزی و میانگین زمان تفکر نیز ثبت و نشان داده می شود. نمره کل در این آزمون، جمع امتیازهای حاصله از ۱۲ مسئله است. حداکثر نمره در این آزمون ۳۶ است. هرچه نمره فرد در این آزمون بیشتر باشد، نشان دهنده عملکرد اجرایی بهتر آزمودنی است (۱۹).

مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس-۴۲ (DASS - 42)

این مقیاسها از ۴۲ عبارت مرتبط با علائم عواطف منفی (افسردگی، اضطراب و استرس) تشکیل شده است. خرده مقیاس افسردگی شامل عباراتی است که خلق ناشاد، فقدان اعتماد به نفس، ناامیدی، بی ارزش بودن زندگی، فقدان علاقه برای درگیری در امور، عدم لذت بردن از زندگی و فقدان انرژی و توانمندی را می سنجد. خرده مقیاس اضطراب دارای عباراتی است که می کوشد تا برانگیختگی فیزیولوژیک، ترسها و اضطرابهای موقعیتی را مورد ارزیابی قرار دهد و خرده مقیاس استرس عباراتی چون دشواری در دستیابی به آرامش، تنش عصبی، تحریک پذیری و بی قراری را در بر می گیرد (۲۰).

آزمودنی باید پس از خواندن هر عبارت، شدت (فراوانی) علامت مطرح شده در آن عبارت را که در طول هفته گذشته تجربه کرده با استفاده از یک مقیاس ۴ درجه ای (بین صفر تا ۳) درجه بندی کند. در این مقیاس، عدد صفر به معنای آن است که آزمودنی در طول هفته گذشته، علامت را اصلاً تجربه نکرده است؛ عدد ۱ به معنای تا حدی تجربه شده، عدد ۲ به معنای تا حد زیادی تجربه شده و عدد ۳ به معنای خیلی تجربه شده است. هر کدام از مقیاسها دارای ۱۴ پرسش می باشد و نمره هر یک از سه خرده مقیاس با جمع عبارات متعلق به کلیه عبارات آن خرده مقیاس حاصل می شود. Lovibond ضرایب همسانی درونی (آلفای کرونباخ) سه خرده مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس را به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۸۱ و ۰/۸۹ گزارش کرده اند. ضریب همبستگی بین خرده مقیاس افسردگی DASS با

یک کارت نمایش داده می شود، آزمودنی باید تصمیم بگیرد که این کارت در زیر کدام کارت اصلی قرار می گیرد. با کلیک کردن موس کامپیوتر روی جای خالی در پایین هر کدام از چهار کارت اصلی، بلافاصله بعد از پاسخ آزمودنی، فیدبک صحیح یا غلط روی صفحه نمایش به شکل درست^۱ و نادرست^۲ ظاهر می شود. آزمودنی باید تلاش کند تا الگوی حاکم بر آزمون را که شامل چینش بر اساس رنگ، شکل و تعداد است را پیدا کند. در ابتدا الگوی رنگ حاکم است. سپس الگو به شکل و تعداد تغییر خواهد کرد که آزمودنی باید این الگوها را تشخیص داده و کمترین میزان خطا را برای خود ثبت کند. توانایی تغییر واکنش به علت ناآگاهی از ارتباط بین محرکها، با استفاده از درصد خطاهای درج زدگی^۳ (WCST-P) اندازه گیری می شود. توانایی توجه و اجتناب از حواس پرتی، با استفاده از درصد خطاهای بدون درجاماندگی (WCST-NP) اندازه گیری می شود. توانایی استفاده از اطلاعات جدید و تجارب قبلی، با استفاده از تعداد طبقاتی که به صورت صحیح تکمیل شده اند (WCST-CC) اندازه گیری می شود. چگونگی دسته بندی نخستین طبقه، توانایی طرح ریزی یک درک منطقی (WCST-1stCAT) را اندازه گیری می کند. توانایی تفکر منطقی نیز با استفاده از درصد پاسخهای ادراکی (WCST-%CONC) اندازه گیری می شود (۱۸).

آزمون برج لندن^۴ (TOL)

این آزمون را نخستین بار شالیس برای ارزیابی یکی از کارکردهای اجرایی مغز یعنی برنامه ریزی (که به عملکرد لوب پیش پیشانی حساس است) مطرح کرد. در این مطالعه، از نگاشت کامپیوتری آزمون استفاده می شود. شیوه نمره گذاری در این آزمون به این صورت است که بر مبنای اینکه فرد در چه کوششی مسأله را حل نماید به او نمره تعلق می گیرد. بدین ترتیب، زمانی که یک مسأله در کوشش اول حل شود ۳ نمره، زمانی که در کوشش دوم حل شود ۲ نمره و زمانی که در کوشش سوم حل شود ۱ نمره و زمانی که سه کوشش به شکست منجر شود نمره صفر به فرد داده می شود. نتایج نهایی که در هر مرحله به وسیله کامپیوتر ثبت می شود، به قرار زیر

¹ Correct

² Incorrect

³ Wisconsin card sorting test - Perseverative Errors

⁴ Tower of London

نتایج حاصل از آزمون t مستقل جهت مقایسه متغیر برنامه-ریزی در بین دو گروه تحت درمان با متادون و گروه شاهد نشان داد که میانگین نمره افراد گروه شاهد به صورت معناداری از میانگین نمره گروه تحت درمان با متادون بالاتر است ($p < 0/001$)، همچنین مدت زمان انجام آزمون در افراد گروه شاهد نسبت به گروه تحت درمان با متادون به طور معنی داری کمتر بود. در این جدول همچنین نشان داده شده که افراد تحت درمان با متادون در متغیرهای انعطاف پذیری شناختی و حل مسئله نسبت به گروه شاهد، عملکرد ضعیف تری دارند. میزان پاسخ‌های غلط در گروه تحت درمان با متادون نسبت به گروه شاهد به صورت معناداری بیشتر است. میزان خطای درجاماندگی نیز در گروه تحت درمان با متادون به صورت معنادار بیشتر از گروه شاهد است، ولی دو گروه در خطای غیر از درجاماندگی با-هم تفاوت معنادار نداشتند (جدول ۲). همچنین با توجه به نمودار شماره ۱ یافته‌ها نشان دادند که افراد گروه شاهد نسبت به افراد تحت درمان با متادون علائم هیجانی (افسردگی، اضطراب و استرس) کمتری را تجربه می‌کنند.

مقیاس افسردگی بک (۰/۶۹) بود که این یافته را می‌توان در حمایت از اعتبار سازه خرده مقیاس افسردگی DASS تفسیر کرد. به علاوه، ضرایب همبستگی بین خرده مقیاس اضطراب DASS و چهار مقیاس، مقیاس چهار وجهی اضطراب (FASQ) و نمره کلی این مقیاس‌ها ۰/۹۱ گزارش شد (۲۱).

داده‌ها جمع‌آوری شده و وارد نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ شدند. متغیرهای اسمی دو گروه با استفاده از آزمون کای دو با هم مقایسه شدند. از آزمون t مستقل نیز برای مقایسه سایر متغیرهای پژوهش در دو گروه تحت درمان با متادون و گروه شاهد استفاده شد.

نتایج

در این پژوهش تعداد ۸۰ نفر شرکت‌کننده حضور داشتند که همگی آنها مرد بودند. تمامی افراد شرکت‌کنندگان در این تحقیق مرد بودند. سن شرکت‌کنندگان از ۲۳ تا ۴۵ سال بود و میانگین سن در گروه تحت درمان با متادون ۳۲/۰۷ سال بود و همچنین میانگین سن در افراد گروه شاهد ۳۰/۵۰ بود و میانگین سن دو گروه تفاوت معناداری نداشت. سایر متغیرهای دموگرافیک بر حسب فراوانی و درصد در جدول ۱ آمده است.

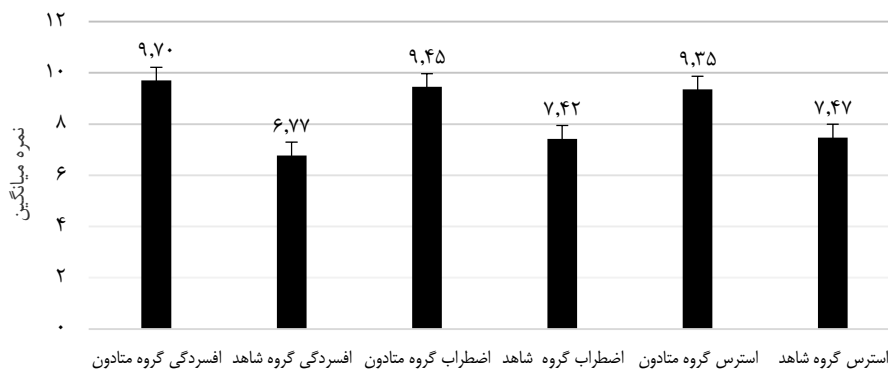
جدول ۱. توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه در گروه‌های متادون و گروه شاهد بر حسب متغیرهای دموگرافیک

متغیرها	وضعیت	درمان با متادون (درصد)	شاهد (درصد)	2x	p-value
وضعیت تأهل	مجرد	۱۵ (۳۷/۵)	۲۲ (۵۵)	۲/۴۶	۰/۱۱
	متاهل	۲۵ (۶۲/۵)	۱۸ (۴۵)		
میزان تحصیلات	دیپلم و پایینتر	۳۲ (۸۰)	۲۷ (۶۷/۵)	۱/۶۱	۰/۲۰
	بالاتر از دیپلم	۸ (۲۰)	۱۳ (۳۲/۵)		
وضعیت شغلی	شاغل	۳۳ (۸۲/۵)	۲۹ (۷۲/۵)	۱/۱۴	۰/۲۸
	بیکار	۷ (۱۷/۵)	۱۱ (۲۷/۵)		
جانبی سازی مغزی	چپ	۳۳ (۸۲/۵)	۳۵ (۸۷/۵)	۰/۳۹	۰/۵۳
	راست	۷ (۱۷/۵)	۵ (۱۲/۵)		

خضریان و همکاران / مقایسه عملکردها و علائم هیجانی بین بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون و گروه شاهد

جدول ۲. نمرات میانگین و انحراف معیار آزمون های عملکرد اجرایی در دو گروه تحت درمان با متادون و شاهد

p-value	آزمون t	تحت درمان با متادون		متغیرها
		شاهد	میانگین ± انحراف معیار	
۰/۰۰۰۱	-۴/۹۶	۲۹/۵۷ ± ۲/۸۴	۲۵/۸۰ ± ۳/۸۷	آزمون برج لندن
۰/۰۰۱	۳/۰۳	۴۵۱/۰۲ ± ۸۸/۹۶	۵۲۳/۷۴۳ ± ۱۰۶/۸۷	زمان اجرای آزمون (بر حسب ثانیه)
۰/۰۱	-۲/۴۸	۸۷/۷۵ ± ۸/۹۸	۸۱/۳ ± ۱۳/۲	میزان پاسخ های درست
۰/۰۱	۲/۴۸	۴۰/۴۲ ± ۸/۹۸	۴۶/۷ ± ۱۳/۲	میزان پاسخ های غلط
۰/۰۰۱	۴/۱۶	۲۵/۵۷ ± ۷/۴۳	۳۳/۹۵ ± ۱۰/۳	آزمون ویسکانسین میزان پاسخ های غلط از نوع درجاماندگی
۰/۲۶	-۱/۱۱	۱۴/۸۵ ± ۶/۹۳	۱۳/۲ ± ۶/۲۵	میزان پاسخ های غلط از نوع غیر درجاماندگی

نمودار ۱. دو گروه تحت درمان با متادون و شاهد در زیرمقیاس‌های پرسشنامه افسردگی، اضطراب و استرس (DASS-42)

بحث

تدریج منجر به تخریب در عملکردهای اجرایی می‌شوند (۲) تخریب کارکردهای اجرایی از ابتدا در بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون وجود دارد. با توجه به یافته‌های پژوهش، عملکرد اجرایی بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون مانند برنامه‌ریزی، حل مسئله و انعطاف‌پذیری شناختی ضعیف‌تر از عملکرد اجرایی افراد گروه شاهد است که پژوهش رجبیان و همکاران نیز این یافته‌ها را تأیید می‌کند (۲۲). نتایج آزمون برج لندن نشان داد که افراد تحت درمان با متادون نسبت به افراد گروه شاهد به صورت معناداری میانگین نمرات کمتری گرفتند. تکالیف مربوط به این آزمون را نیز در مدت زمان بیشتری انجام دادند که این خود نشان از داشتن مشکل در برنامه‌ریزی و

بررسی عملکردهای اجرایی، میزان افسردگی، اضطراب و استرس در بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون و مقایسه آنها با گروه شاهد نشان داد که بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون در عملکردهای اجرایی نسبت به افراد گروه شاهد به صورت معناداری ضعیف‌تر عمل کردند. همچنین افراد تحت درمان با متادون، نسبت به گروه شاهد علائم هیجانی بیشتری را تجربه می‌کنند. این یافته‌ها نشان می‌دهد عملکردهای اجرایی در بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون مختل شده‌است. دو احتمال در این زمینه وجود دارد: (۱) اختلالات مرتبط با مواد به

خانوادگی، پایین بودن سطح اجتماعی و نگاه منفی جامعه به این افراد باشد. از محدودیت‌های پژوهش می‌توان به در دسترس نبودن بیماران زن تحت درمان نگهدارنده با متادون، مقطعی بودن مطالعه و عدم دسترسی به افرادی که تحت درمان با متادون نباشند اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

با در نظر گرفتن کژکاری در علائم هیجانی و عملکردهای اجرایی، پژوهش حاضر، لزوم تدوین مداخلات مؤثری پیشنهاد می‌شود که عملکردهای اجرایی و علائم هیجانی بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون را هدف قرار دهد. پژوهش حاضر از این مفهوم‌سازی حمایت می‌کند که عملکردهای اجرایی و تنظیم هیجان بهتر با کاهش عود بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون مانند کنترل وسوسه مصرف و کاهش بازگشت به مصرف مواد، ارتباط دارد. درمان‌هایی که کژکاری در تنظیم هیجان و عملکردهای اجرایی را هدف قرار می‌دهند، می‌توانند برای اختلالات مصرف مواد، کمک مؤثری باشند. همچنین بررسی و داشتن اطلاعات بیشتر در مورد عملکردهای اجرایی و هیجان‌ات در بیماران تحت درمان با متادون می‌تواند به فهم آسیب‌شناسی اختلالات مربوط به مصرف مواد کمک کند.

تشکر و قدردانی

مطالعه حاضر کد اخلاق پژوهشی IR.KAUMS.MEDNT.REC.1397.016 در کلینیک‌های ترک اعتیاد امید و توان شهرستان کاشان انجام شد. بدین وسیله از گروه روانشناسی بالینی دانشگاه علوم پزشکی کاشان و مسئولین فنی این مراکز که در اجرای این مطالعه همکاری کردند، کمال تشکر و قدردانی داریم. همچنین از معاونت محترم تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی کاشان به خاطر تأمین منابع مالی تحقیق، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌گردد.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تضاد منافی بین نویسندگان وجود نداشت.

پیش‌بینی راه حل در این افراد است. این نقص را می‌توان به برخی از ویژگی‌های بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون مانند تکانشگری و تمرکز ضعیف آنها نسبت داد. مطالعه دیگری نیز نتایج همسو با پژوهش حاضر را نشان داده که افراد تحت درمان نگهدارنده با متادون در تکالیفی که نیاز به سرعت و تمرکز دارد، مشکل دارند (۲۳).

نتایج آزمون دسته‌بندی کارت ویسکانسین نشان داد که افراد تحت درمان با متادون نسبت به افراد گروه شاهد به صورت معناداری تعداد پاسخ‌های درست کمتری دارند و خطاهای آنان نیز بیشتر است و در بین این خطاها، افراد تحت درمان نگهدارنده با متادون به صورت معنادار خطاهای درجاماندگی بیشتری داشتند که نشان‌دهنده آن است که هنگام تغییر الگو، سرعت واکنش کمتری نسبت به تغییر محرک دارند و الگوی قبلی را دنبال می‌کنند و بیانگر انعطاف‌پذیری شناختی کمتر بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون است. مطالعه Lundqvist و همکاران نشان داد که افراد تحت درمان نگهدارنده با متادون نسبت به گروه مصرف‌کننده مورفین و گروه کنترل انعطاف‌پذیری شناختی کمتری دارند که با مطالعه حاضر همسو می‌باشد (۲۴). در حالی که پژوهش محمدزادگان و همکاران که سه گروه افراد تحت درمان با متادون، سوء مصرف‌کنندگان مواد و افراد گروه شاهد را با هم مقایسه کرد، تفاوت معناداری را بین دو گروه تحت درمان با متادون و افراد گروه شاهد در انعطاف‌پذیری شناختی نشان نداد (۲۵). تحقیقات در مورد انعطاف‌پذیری شناختی نتایج متفاوتی در افراد تحت درمان با متادون را نشان می‌دهند، بنابراین به نظر می‌رسد در این حوزه نیاز به پژوهش‌های بیشتری باشد.

علاوه بر عملکردهای اجرایی، پژوهش حاضر نشان داد که افراد تحت درمان با متادون نسبت به افراد گروه شاهد میزان علائم افسردگی، اضطراب و استرس بیشتری را تجربه می‌کنند که با نتایج پژوهش سلیمانی و همکاران همسو می‌باشد (۲۴). شدت بیشتر این علائم می‌تواند به دلیل مشکلات عدیده‌ای باشد که افراد تحت درمان با متادون، با آن درگیر هستند. از جمله این مشکلات می‌توان عودهای مکرر بیماران به مصرف مواد، فقر مالی، گرفتار شدن در مسائل قضایی، مشکلات

References

1. De Maeyer J, Vanderplasschen W, Camfield L, Vanheule S, Sabbe B, Broekaert E. A good quality of life under the influence of methadone: a qualitative study among opiate-dependent individuals. *International Journal of Nursing Studies*. 2011;48: 1244-57.
2. Moddabernia M, Mirhosseini SK, Tabari R, AtrkarRoushan Z. Factors influencing addiction in people of 15 to 30 years of ago: a qualitative study. *Journal of Guilan University of Medical Science* 2013; 22(87): 70-7. (in Persian)
3. Amin-Esmaeili M, Rahimi-Movaghar A, Sharifi V, Hajebi A, Radgoodarzi R, Mojtabai R, et al. Epidemiology of illicit drug use disorders in Iran: prevalence, correlates, comorbidity and service utilization results from the Iranian Mental Health Survey. *Addiction*. 2016;111(10):1836-47. (in Persian)
4. Hadiyan Mobarakeh R, Nouri A, Malekpour M. Psychodrama and addiction. *Journal of Psychotherapy Novelties*. 2010;16(55):47-66. (in Persian)
5. Rass O, Kleykamp BA, Vandrey RG, Bigelow GE, Leoutsakos J-M, Stitzer ML, et al. Cognitive performance in methadone maintenance patients: Effects of time relative to dosing and maintenance dose level. *Journal of Experimental and Clinical Psychopharmacology*. 2014;22(3):248-56.
6. Oliveira J, Lopes P, Gamito P, Trigo H, Sargento P, Rosa B, et al. Neuropsychological status of heroin users undergoing methadone maintenance in harm reduction program and therapeutic community. *International Journal of Mental Health and Addiction*. 2016;14(2):141-8.
7. McCloskey G, Perkins LA, Van Diviner B. *Assessment and intervention for executive function difficulties*: Routledge; 2009:11-17
8. Blume AW, Alan Marlatt G. The role of executive cognitive functions in changing substance use: what we know and what we need to know. *Journal of Annals of Behavioral Medicine*. 2009;37(2):117-25.
9. Cotrena C, Branco LD, Shansis FM, Fonseca RP. Executive function impairments in depression and bipolar disorder: association with functional impairment and quality of life. *Journal of Affective Disorders*. 2016;190:744-53.
10. Afshari B, Zanjani Z. Evaluation of executive and cognitive functions in bipolar patients and their family members. *Feyz Journal of Kashan University of Medical Sciences*. 2018;22(6):632-9. (in Persian)
11. Darke S, Sims J, McDonald S, Wickes W. Cognitive impairment among methadone maintenance patients. *Journal of Addiction Medicine*. 2000;95(5):687-95.
12. Lin W-C, Chou K-H, Chen H-L, Huang C-C, Lu C-H, Li S-H, et al. Structural deficits in the emotion circuit and cerebellum are associated with depression, anxiety and cognitive dysfunction in methadone maintenance patients: a voxel-based morphometric study. *Journal of Psychiatry Research: Neuroimaging*. 2012;201(2):89-97.
13. Mazhari Sh, Keshvari Z, Sabahi A, Mottaghian Sh. Assessment of cognitive functions in methadone maintenance patients. *Journal of Addiction & Health*. 2015;7,3-4: 109-16.
14. Grace YW, Trecia A W, Rob K, Maree J, Bruce RR. Neuropsychological performance of methadone-maintained opiate users. *Journal of Psychopharmacology* 2014;28(8):789 –99.
15. Afshari B, Rasouli-Azad M, Ghoreishi FSJP, Differences I. Comparison of original and revised reinforcement sensitivity theory in clinically-stable schizophrenia and bipolar disorder patients. *Journal of Personality and Individual Differences*. 2019;138:321-7. (in Persian)
16. Afshari B, Khezrian K, Faghihi A. Examination and comparison of cognitive and executive functions in patients with schizophrenia and bipolar disorders. *Journal of Isfahan Medical School*. 2019; 37 (520). 270-77. (in Persian)
17. Sharifi V, Asadi S M, Mohammadi M R, Amini H, Kaviani H, Semnani Y, et al. Reliability and feasibility of the persian version of the structured diagnostic interview for DSWQM-IV (SCID). *Advances in Cognitive Sciences*. 2004; 6 (1 and 2): 10-22. (in Persian)
18. Marvel CL, Paradiso S. Cognitive and neurological impairment in mood disorders. *Journal of The Psychiatric Clinics of North America*. 2004;27(1):19-36.
19. Unterrainer JM, Owen AM. Planning and problem solving: from neuropsychology to functional neuroimaging. *Journal of Physiology-Paris*. 2006;99(4):308-17.
20. Antony MM, Barlow DH. *Handbook of assessment and treatment planning for psychological disorders*: Guilford Press; 2011.
21. Asghari Moghaddam M, Saed F, Dibajnia, P, Zangeneh J. A Preliminary Validation of the Depression, Anxiety and Stress Scales (DASS) in Non-clinical Sample . *Clinical Psychology and Personality*. 2008; 1 (31) :23-38. (in Persian)
22. Azam Rajabian A, Moshirian Farahi M, Najmi M, Dehghan Tarzjani M. Comparison of

prospective memory and cognitive abilities in addicts treated by methadone-maintenance/without methadone-maintenance and normal people. European Online Journal of Natural and Social Sciences. 2017;6:104-112.

23. Mintzer MZ, Copersino M L, Stitzer ML. Opioid abuse and cognitive performance. Journal of Drug and Alcohol Dependence. 2005;78 (2):225-30.

24. Lundqvist T. Cognitive consequences of cocaine use in comparison with abuse of

stimulants and heroin with regard to attention, memory and executive functions. Journal of Pharmacology Biochemistry and Behavior. 2005;81(2):319-30.

25. Bayrami M, Mohammadzadegan R, Movahedi Y, Ghasembaklo Y, Shabani A. Comparison of difficulties in emotional regulation and borderline personality traits among addicts undergoing methadone treatment, self-referred addicts and healthy subjects. Journal of Healthy System Research. 2016;10:12(2):249-55. (in Persian)

Investigating the comparison of cognitive-executive functions and emotional symptoms between individuals under methadone maintenance treatment and normal people

Received: 27 Dec 2019

Accepted: 26 Jul 2020

Kiamars Khezrian¹, Zahra Zanjani^{2*}, Morad Rasouli Azad³

1. MSc, Department of Clinical Psychology, School of Medicine, Kashan University of Medical Science, Kashan, Iran 2. Assistant Professor, Department of Clinical Psychology, Faculty of Medicine, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran 3. Assistant Professor, Department of Clinical Psychology, Faculty of University of Raparrin, Kurdistan Region, Iraq

Abstract

Introduction: Executive function is considered as the capacity of the human brain including the capacity for organization, cognitive flexibility, planning, problem solving, and so on. Long-term use of opiates such as heroin and methadone is associated with a wide range of executive functions deficits. The purpose of this study was to compare cognitive-executive function and emotional symptoms of people whit methadone maintenance treatment and normal people.

Materials and method: This study is a causal comparative study. The study sample consisted of two groups of 40 individuals of under methadone maintenance treatment and normal people who were selected by purposeful sampling. Research tools were: Wisconsin Card Sorting Test (WCST), Tower of London Test (TOL) and Depression, Anxiety and Stress Scale-42 (DASS-42). Data were analyzed by SPSS-22 and independent t-test.

Results: The results showed that there was a significant difference between methadone-treated individuals and normal people in cognitive flexibility ($t = -2.48$) and planning ($t = -4.96$) ($p < 0.001$). The results of DASS-42 also showed that methadone-treated individuals experience more depressive, anxiety and stress symptoms than normal people ($p < 0.05$).

Conclusion: Methadone-treated individuals perform poorer than normal people in terms of executive function, and experience more emotional symptoms. Therefore, these poor performances in the treatment of these individuals should be considered.

Keywords: Executive Functions, Emotional Symptoms, Methadone Maintenance Therapy, Addiction

*Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Medicine, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran

Email: z-zanjani2005@yahoo.com

Tel: +98 917 664 0724

Fax: +98 315 554 1112